

Metode specifice de evaluare a competitivității sectorului de servicii. Cazul României

Ana Bobircă
ASE-REI București

“Competitiveness” receives much attention nowadays, but up to now its assessment has been heavily based on manufacturing industry statistics. This paper addresses the need for competitiveness indicators that cover the service sector and sets out a two-tiered framework for measuring services sector competitiveness. The primary changes in the national and international competitiveness of three major service sub-sectors in Romania – transport, travel, and other services - are analyzed. The approach undertaken here aims at measuring the competitive position of the selected service sectors, at analyzing their evolution based on a methodology similar to the one followed in studies that tackle the industrial sector (which allow for the evaluation of the world insertion of a certain country) and, given a certain world demand, at determining a country’s position either as a supplier or a consumer of those services. Finally, through an empirical analysis, the factors explaining the competitive position adopted by Romania in the three selected service sectors are examined.

Keywords: *competitiveness, services sector, market share competitiveness matrix, export structure competitiveness matrix, specialization index competitiveness matrix*

1. Competitivitatea serviciilor – abordări conceptuale

Literatura cu privire la competitivitate abundă și oferă o gamă foarte variată de definiții ale termenului. Una dintre cele mai simple definiții, recomandată de Forumul Economic Mondial este „capacitatea unei economii de a atinge și menține rate ridicate de creștere a PIB/locuitor”. O definiție similară, dar mai detaliată este cea a OCDE, conform căreia competitivitatea rezultă din măsura în care o țară poate, în condiții de comerț liber și piață eficientă, să producă bunuri și servicii ce pot rezista testului pieței internaționale, pe fondul menținerii și chiar creșterii veniturilor reale ale populației, pe termen lung.

Definiția de lucru utilizată în lucrarea de față este „capacitatea unei națiuni sau a unei regiuni de a genera o creștere relativă a veniturilor din servicii și a gradului de ocupare în activități de servicii, în condițiile expunerii acestora la concurența regională sau internațională”.

2. Trăsăturile specifice ale competitivității în domeniul serviciilor

“Productivitatea, gradul de ocupare a forței de muncă și standardul de viață sunt interdependente. Nivelurile înalte ale productivității constituie premisa creșterii standardului de viață, după cum creșterea concomitentă a productivității și a gradului de ocupare a forței de muncă reprezintă indiciile unei puternice creșteri economice” (Comisia Europeană, 1997).

Creșterea productivității muncii a fost descrisă în literatura de specialitate ca fiind determinantul esențial al atingerii, în timp, a unor standarde de viață mai înalte. În Uniunea Europeană, productivitatea în creștere a fost, în general, asociată unor rate scăzute ale activității economice și unui ritm descrescător de creare a locurilor de muncă, ceea ce a avut ca rezultat subutilizarea resurselor de forță de muncă și șomaj ridicat. Această performanță slabă a pieței forței de muncă, precum și funcționarea precară a activităților de servicii au fost considerate cauza principală a competitivității scăzute a industriei europene.

Deși într-o economie de piață atingerea unor niveluri ridicate de competitivitate este, în principal, responsabilitatea companiilor, autoritățile publice pot, la rândul lor, sprijini acest proces prin asigurarea unui mediu economic favorabil. Uniunea Europeană a fost activă în acest sens, prin instituirea Pieței Unice, prin politica comercială cu statele non-UE și prin politica de concurență.

Persistă în literatura de specialitate opinia conform căreia politicile care au ca scop direct creșterea “competitivității” supraestimează efectul concurenței externe¹ asupra generării de creștere economică, ce pare a fi mult mai puternic influențată de factori interni și de alte politici economice decât cele care vizează *direct* îmbunătățirea competitivității (Krugman, 1994).

O astfel de ipoteză este relevantă pentru lucrarea de față dintr-o dublă perspectivă:

- pe de o parte, rezultă că pentru studiul competitivității, este necesară analiza mai multor factori decât cei cu impact și relevanță directe;
- pe de altă parte, e important de subliniat faptul că analiza tuturor informațiilor obținute nu garantează relevanța totală a rezultatului, cifrele neputând reflecta realitatea în integralitatea și complexitatea sa.

În consecință, propunem pentru evaluarea competitivității în domeniul serviciilor o analiză pe două niveluri:

a) la scara întregii economii (nivelul 1 de analiză), prin măsurarea performanței economice de ansamblu, cu ajutorul unor indicatori ca PIB/locuitor, distribuția sectorială a valorii adăugate și estimări ale productivității muncii;

b) la scara tranzacțiilor internaționale (nivelul 2 de analiză), pentru identificarea modului în care activitățile de servicii concurează pe piața internațională sau se confruntă cu concurența externă pe piața locală, prin intermediul unor indicatori ca, spre exemplu, cota de piață la export, structura exporturilor, indicele avantajului comparativ revelat.

¹ Conceptul de „competitivitate internațională” este semnificativ mai larg decât cel de „competitivitate externă”, care poate fi susținută prin influențarea cursului de schimb și acordarea de subvenții, dacă este necesar, în scopul creșterii cotei de piață la export și a standardului intern de viață (deși nu de manieră sustenabilă). În acest sens, este relevantă experiența recentă a economiei japoneze, care a rămas competitivă pe plan extern, fără, însă, a reuși să mențină standardul de viață pe piața internă.

O serie de aspecte trebuie luate în considerare ca fiind extreme de relevante pentru măsurarea competitivității internaționale în domeniul serviciilor, și anume:

1. GATS identifică patru modalități de prestare a serviciilor pe piața internațională, respectiv:

(a) comerțul transfrontalier – modalitatea de prestare cea mai apropiată comerțului internațional în sens propriu, prin menținerea unei separații de ordin geografic între vânzător și cumpărător (modul 1); (b) consumul în străinătate - acesta presupune deplasarea consumatorului de servicii în țara de rezidență a prestatorului (modul 2); (c) prezența comercială – o prezență permanentă în țara de rezidență a consumatorului este deseori necesară pentru prestarea anumitor servicii (modul 3); (d) deplasarea prestatorului individual de servicii în țara de rezidență a consumatorului, temporar, pe cont propriu sau ca angajat al unui prestator de servicii (modul 4).

În consecință, conceptul de „tranzacții internaționale cu servicii” se referă atât la tradiționalele tranzacții transfrontaliere, cât și la diversele forme de prezență comercială, la deplasarea forței de muncă și a consumatorilor.

2. Pe de o parte, progresele înregistrate la nivelul tehnologiei informației au afectat organizarea și structura sectoarelor de servicii și au determinat numeroase schimbări în modul în care serviciile sunt comercializate peste granițe. Servicii care până nu demult erau considerate necomercializabile, sunt acum tranzacționate activ, ca urmare a utilizării tehnologiei informației și dezvoltării sistemelor de comunicații, determinând o creștere a importanței modului 1 de prestare a serviciilor (aproximativ 35% din tranzacțiile internaționale cu servicii); pe de altă parte, persistența unor constrângeri de ordin tehnic și tehnologic legate de comercializarea serviciilor peste graniță a determinat creșterea accelerată a importanței modului 3 de prestare, acesta ajungând să reprezinte aproximativ 50% din tranzacțiile internaționale cu servicii.

3. Sectorul serviciilor tinde să fie, în majoritatea țărilor lumii, mai restricționat și mai puternic reglementat de către autoritățile guvernamentale naționale, din considerente legate de eficiența economică a acestuia, dar și de ordin social (protecția consumatorilor) sau strategic (securitate națională). Efectul conjugat al capacității reduse, în mod tradițional, de comercializare a multor servicii și al politicilor guvernamentale ce restricționează accesul prestatorilor externi pe piețele de servicii este creșterea „distanței economice” între prestatorii din diferite țări, ceea ce conduce la diminuarea potențialului de accelerare a comerțului internațional și, în consecință, la șanse reduse de îmbunătățire a competitivității.

3. Evaluarea competitivității serviciilor

În timp ce Eurostat, OCDE și alte organisme internaționale similare au produs o cantitate impresionantă de informații referitoare la performanța în producția și comercializarea bunurilor, precum și indicatori de competitivitate corespunzători, penuria datelor despre competitivitatea serviciilor este încă evidentă. Chiar dacă unele

informații există, calitatea, gradul de detaliere și de comparabilitate internațională a acestora sunt mult mai reduse decât în cazul comerțului sau producției de bunuri.

Printre cele mai stringente probleme în legătură cu informațiile statistice în domeniul serviciilor se numără lipsa indicatorilor pe termen scurt ai producției de servicii, comparabili la nivel internațional, precum și necesitatea de armonizare suplimentară în ceea ce privește evaluarea comerțului internațional cu servicii. O dificultate în plus este imposibilitatea de a asigura corespondența între datele privind producția și cele privind comerțul cu servicii, pentru multe dintre zonele lumii.

Scopul acestei lucrări este de a identifica un set (limitat) de indicatori de evaluare a competitivității sectorului de servicii, corespunzători ambelor niveluri de analiză, și care să asigure o calitate și o comparabilitate rezonabile ale rezultatelor obținute.

Perioada de timp la care se referă seriile de date folosite depinde de disponibilitatea informației. Dat fiind interesul pentru analiza evoluției creșterii economice și a competitivității pe termen lung, intenția este de a acoperi cele mai lungi perioade de timp posibile pentru indicatorii și sursele folosite. Acoperirea geografică este limitată, iar informațiile se referă la UE-25 pe ansamblu, precum și la România, ca recent stat membru.

3.1. Metoda de cercetare

i.) Evaluarea competitivității la nivelul economiilor naționale (nivelul 1 de analiză)

1.) O metodă simplă, dar fundamentală de evaluare a performanței economice și a competitivității sectorului de servicii este observarea evoluției PIB, precum și analiza comparativă a PIB/locuitor, care arată creșterea economică la nivelul economiei naționale, ajustată cu nivelul populației. Chiar dacă acești indicatori se referă la economie în ansamblul ei, pot reprezenta un reper pentru compararea gradului de dezvoltare a sectoarelor de servicii.

2.) O a doua metodă de evaluare a performanței economice în domeniul serviciilor este distribuția sectorială și sub-sectorială a valorii adăugate, un indicator ce reflectă structura și organizarea sectorului de servicii și care este, la rândul său, influențat de factori de ordin economic și tehnologic. Creșterea valorii adăugate, exprimată în prețuri constante furnizează informații legate de dinamica activităților de servicii, de gradul de maturitate a acestora, de viteza și direcția schimbărilor structurale, precum și de competitivitate.

Creșterile susținute ale productivității în fiecare sector au făcut posibilă satisfacerea cererii prin utilizarea unei cantități mai mici de resurse; drept consecință, acestea au migrat de la agricultură la industrie și de la aceasta către activitățile de servicii. Procesul de realocare a resurselor, desfășurat pe un interval de timp destul de îndelungat este, de asemenea, reflectat în distribuția alocării forței de muncă pe domenii de activitate.

3.) O a treia metodă de evaluare, mai complexă, are la bază analiza productivității, ca indicator al eficienței în utilizarea resurselor, în scopul generării de creștere

economică. În principiu, ar trebui calculată productivitatea pe ansamblul factorilor de producție, dar urmare a dificultății obținerii de informații, se utilizează, în general, un indicator parțial, mai simplu, și anume productivitatea muncii, calculată ca raport între rezultatul producției și resursele de muncă utilizate.

ii.) Evaluarea competitivității comerțului internațional cu servicii (nivelul 2 de analiză)

Cel de al doilea nivel de evaluare a competitivității serviciilor este legat de performanța comerțului internațional, măsurată sub forma cotei relative din exportul mondial cu servicii, a cotei relative a importurilor de servicii, sau cu ajutorul indicilor de specializare în comerțul internațional cu servicii.

Datele privind tranzacțiile internaționale cu servicii sunt, în general, colectate de FMI, OECD și EUROSTAT. Informațiile din balanța de plăți sunt mult mai dificil de corelat cu activitățile de servicii efectiv prestate pe piața internațională decât în cazul bunurilor. Natura intangibilă a tranzacțiilor, precum și delimitarea foarte subtilă între anumite bunuri (produse media digitizabile) și servicii au făcut ca eforturile statisticienilor de colectare a informațiilor să fie cu atât mai dificile. În consecință, s-a simțit nevoia dezvoltării unor metode naționale, unice pentru asamblarea datelor. Anumite state au preferat să se bazeze mai mult pe rapoartele statistice, în timp ce altele s-au bazat mai mult pe sistemele de administrare a informațiilor ale băncilor centrale. Chiar și în aceste condiții, în ambele situații a existat și persistă încă o variație semnificativă în ceea ce privește metodele de colectare a datelor.

Nevoia autorităților de reglementare de a avea date de mai bună calitate și mai detaliate a crescut odată cu instituirea acordurilor internaționale privind comerțul cu servicii, cum ar fi GATS și, în Europa, Piața Unică în domeniul serviciilor, precum și cu globalizarea prestării de servicii și cu dezvoltarea rapidă a tehnologiei informației și a comunicațiilor. Deși procesul de armonizare este departe de a fi finalizat, au fost deja înregistrate progrese importante.

Evaluarea competitivității internaționale a unei țări, a unui sector sau a unei activități ridică probleme specifice din cauza faptului că, în prezent, competitivitatea nu mai poate fi definită doar prin evoluția productivității. Tehnologia, inovația, dezvoltarea infrastructurii, strategiile companiilor transnaționale și natura politicilor publice sunt doar câțiva factori care influențează dinamica activităților economice pe piețele internaționale. În plus, câștigurile sau pierderile de competitivitate au fost legate și de gradul de deschidere a piețelor, de dimensiunea sectorului public, de progresele în educație și de capacitatea de a stimula exporturile. Astfel, se considera că sinergiile existente între toate aceste elemente sunt de natură a favoriza dinamica economică¹.

Pentru evaluarea specifică a competitivității în domeniul serviciilor, abordarea metodologică asumată în această lucrare se bazează pe ideea conform căreia o economie care își ameliorează gradul de competitivitate în domeniul serviciilor este, în fapt, o economie capabilă să-și îmbunătățească dimensiunea exporturilor de servicii către o

¹ Ca urmare a efectelor acestor sinergii, în ultimii ani studiile Forumului Economic Mondial cu privire la măsurarea competitivității au devenit din ce în ce mai cunoscute și utilizate

anumita piață. Similar, o economie cu un nivel de competitivitate în declin va înregistra o creștere a importurilor de servicii din alte țări.

Astfel, gradul de competitivitate a unui sector (sau a unei țări) arată natura și nivelul de participare pe care acesta (aceasta) îl are – prin intermediul exporturilor – în importurile altor țări. Reformulând, îmbunătățirea competitivității unei țări presupune ca partenerii săi comerciali să înregistreze creșteri ale importurilor provenind de la aceasta (Mandeng, 1991).

În plus, procesul de integrare a unei țări în economia internațională este un fenomen legat nu numai de progresele în termeni de exporturi înregistrate de economia în cauză, ci și de comportamentul și acțiunile altor concurenți. În acest sens, De La Guardia, Molero și Valadez (2004) au introdus ideea naturii dinamice a piețelor, realizând o evaluare *ex-post* a competitivității, prin furnizarea de referințe descriptive asupra schimbărilor produse în tipurile de competitivitate și specializare în comerțul internațional. În esență, avantajele și dezavantajele în comerțul internațional sunt deduse din analiza rezultatelor efective ale schimburilor comerciale. Avantajul comparativ este revelat prin evoluția exporturilor, ceea ce reflectă îmbunătățiri ale competitivității, și prin evoluția importurilor, ceea ce, în situația creșterii lor, conduce la ideea existenței unui dezavantaj comparativ.

Metoda utilizată pentru evaluarea competitivității internaționale a serviciilor, cu aplicabilitate pe cazul României, are la bază metodologia propusă de De La Guardia, Molero și Valadez (2004), ce presupune analiza următoarelor variabile:

- *cota de piață*, ce măsoară proporția din piață a cărei cerere este satisfăcută prin furnizarea de servicii provenind dintr-o anumită țară sau dintr-un anumit sub-sector de servicii din acea țară;
- *structura exporturilor*, ce reflectă ponderea relativă a fiecărui sector de export în totalul exporturilor acelei țări;
- *structura importurilor pieței*, ce măsoară gradul de dinamism al unui anumit sector în piața de import analizată.

Combinarea și agregarea diferită a variabilelor mai sus menționate a condus la construcția de diferite "*matrice de competitivitate*", care permit descrierea modelului de evoluție a comerțului internațional cu servicii și furnizează o serie de indicii cu privire la motivul pentru care sectoare similare de servicii aparținând unor țări diferite se pot comporta diferit în relație cu piețe diverse. Relaționând aceste variabile, au fost determinate taxonomii destinate clasificării țărilor în funcție de nivelul lor de competitivitate în domeniul serviciilor, după cum urmează:

a. Matricea competitivității cotei de piață

Diferitele segmente ale exporturilor de servicii pot fi clasificate, în funcție de competitivitatea lor internațională, prin intermediul evoluției cotei de piață în corelație cu evoluția importurilor mondiale.

În mod concret, cota din piață mondială deținută de fiecare țară într-un segment specific al exportului de servicii poate crește sau se poate diminua în timp, iar

modificările au loc în același timp cu creșterea sau scăderea pe care o înregistrează activitatea de import în comerțul internațional.

Acest fapt permite clasificarea sub-sectoarelor exportatoare de servicii în: *stele în urcare*, *oportunități ratate*, *stele în declin* și sectoare *în retragere*.

Stelele în urcare sunt acele activități de servicii caracterizate printr-o creștere a cotei de piață la exportul unei anumite țări, pe fondul unei importanțe crescute în comerțul mondial.

Oportunitățile ratate sunt acele sub-sectoare de servicii caracterizate printr-o scădere a cotei de piață la exportul unei anumite țări, pe fondul unei importanțe crescute în comerțul mondial.

Stelele în declin sunt acele sub-sectoare de servicii caracterizate printr-o creștere a cotei de piață la exportul unei anumite țări, pe fondul unui declin în comerțul internațional cu acel serviciu.

În final, definim un sub-sector de servicii a fiind *în retragere* când respectiva activitate economică, în plus față de pierderea cotei de piață, înregistrează o dinamică în declin în comerțul internațional.

b. Matricea competitivității structurii exporturilor

Matricea competitivității structurii exporturilor se obține corelând evoluția structurii exporturilor unei țări cu dinamica importurilor pe piața internațională.

Această matrice ilustrează modul în care ajustările structurii exporturilor se pot produce în aceeași direcție sau în direcție opusă în raport cu modificările înregistrate de importurile mondiale.

Diferitele segmente ale exporturilor de servicii pot fi clasificate, din punct de vedere al competitivității internaționale, prin intermediul schimbărilor ce se produc în structura exporturilor respectivei țări, în corelație cu evoluția importurilor mondiale.

Astfel, combinând aceste două variabile, sub-sectoarele exportatoare de servicii sunt clasificate ca *stele în urcare*, *oportunități ratate*, *stele în declin* și sub-sectoare *în retragere*, cu definițiile corespunzătoare menționate anterior.

Stelele în urcare sunt acele activități de servicii prin intermediul cărora o țară își îmbunătățește veniturile din export, în condițiile în care, la nivel internațional, importanța acestora în comerțul mondial este în creștere.

Oportunitățile ratate sunt acele sub-sectoare de servicii în care o țară înregistrează scăderi de venituri din export, în contextul în care piața mondială a acelor activități este în creștere.

Stelele în declin sunt acele sub-sectoare de servicii în care țara exportatoare înregistrează o creștere a veniturilor din export, deși comerțul internațional este, în același timp, în scădere.

În final, un sector se definește ca fiind *în retragere* când, în plus față de faptul că pierde importanță ca sursă de generare de încasări valutare, înregistrează și un declin al dinamicii pe piața mondială.

c. Matricea competitivității indicelui de specializare

În final, diferitele segmente de export de servicii pot fi, de asemenea, clasificate din punctul de vedere al evoluției competitivității lor internaționale prin analiza simultană a gradului de specializare în comerțul internațional a unei țări și a dinamicii importurilor mondiale.

Indicele de specializare este definit ca ponderea relativă a unui sub-sector exportator de servicii al unei țări în comerțul mondial al aceluși sub-sector¹.

În mod similar, sub-sectoarele exportatoare de servicii sunt clasificate ca *stele în urcare*, *oportunități ratate*, *stele în declin* și sub-sectoare *în retragere*, cu aceleași interpretări ca cele indicate anterior.

Stelele în urcare sunt acele activități de servicii ce determină îmbunătățirea gradului de specializare internațională a unei țări, în situația unei creșteri concomitente a importanței acestora la nivel mondial.

Oportunitățile ratate sunt acele sub-sectoare în care o țară își reduce gradul de specializare, în contextul în care piața mondială a acestora este în dezvoltare.

Stelele în declin sunt acele sub-sectoare de servicii ce înregistrează un nivel al specializării în creștere, într-un context internațional defavorabil.

În final, un sector se definește ca fiind *în retragere* atunci când o anumită activitate de export, în plus față de faptul că înregistrează o scădere a gradului de specializare, manifestă și un declin al dinamicii sale pe piața mondială.

Tabelul 3. Matricea competitivității

Cota de piață	STELE ÎN DECLIN	STELE ÎN URCARE
Structura exporturilor	ÎN RETRAGERE	OPORTUNITĂȚI RATATE
Indicele de specializare		
STRUCTURA PIEȚEI IMPORTURILOR		

Sursa: De la Guardia & al (2004), op. cit.

Scopul urmărit în această lucrare este aplicarea modelului creat și dezvoltat de De la Guardia, Molero și Valadez pentru evaluarea competitivității internaționale a activităților de servicii, utilizând informații referitoare la situația actuală a țărilor UE-25 și a României.

¹ Indicele de specializare se definește ca ponderea exporturilor unei categorii de servicii în totalul exporturilor de servicii ale unei țări, raportată la aceeași pondere în exporturile mondiale. Indicele măsoară avantajul comparativ revelat al exporturilor unei țări, în conformitate cu formula lui Balassa. Indicele compară ponderea unui anumit sector în exporturile naționale cu ponderea aceluiași sector în exporturile mondiale. Valorile peste 1 indică specializarea unei țări în sectorul analizat.

3.2. Rezultatele cercetării pentru România

i.) Evaluarea competitivității la nivelul economiei naționale (nivelul 1 de analiză)

În ceea ce privește evaluarea competitivității sectorului de servicii din România prin aplicarea metodologiei corespunzătoare nivelului 1 de analiză, rezultatele obținute sunt următoarele:

- începând cu anul 2001 România a înregistrat o performanță mult mai bună decât țările UE-25, ritmul de creștere a PIB-ului României reprezentând mai mult decât dublul mediei UE; pe de altă parte, comparațiile la nivel de PIB/locuitor arată o situație total diferită: PIB/locuitor al României reprezintă puțin peste o treime din PIB/locuitor al țărilor UE-25 și depășește cu câteva procente nivelul celui înregistrat în Bulgaria. Astfel, în scopul de a acoperi progresiv acest decalaj și de a obține un grad din ce în ce mai mare de integrare cu piața europeană, România ar trebui să identifice o cale de dezvoltare care să-i permită cel puțin susținerea actualului ritm de creștere a PIB. Luând în considerare contribuția în creștere a serviciilor atât la formarea PIB (51% în primul semestru al anului 2006) cât și la dinamica PIB (59% din creșterea PIB, incluzând sectorul de construcții) în România, activitățile de servicii pot reprezenta o opțiune validă în acest sens;

- în timp ce în România, în anul 2003, activitățile de servicii au contribuit cu 53% la formarea valorii adăugate brute, în Uniunea Europeană această contribuție a fost de 77%. În raport cu distribuția valorii adăugate pe sectoare de servicii, se observă că în România tendința este ca valoarea adăugată să fie generată mai degrabă de activități care presupun un grad scăzut de instruire, cum ar fi: construcțiile, hotelurile și restaurantele, transporturile, în timp ce în UE-25 cea mai mare contribuție o au intermedierele financiare și activitățile de servicii prestate întreprinderilor (cea mai mare contribuție o are în România sub-sectorul „transporturi, depozitare și comunicații”). Totuși, contribuția activităților de servicii la formarea valorii adăugate brute este în creștere, atingând 64% în anul 2005, inclusiv activitățile de construcții;

- creșterea productivității în sectorul serviciilor este semnificativ mai mică în zona euro decât în alte economii industrializate. În sectorul serviciilor de afaceri, creșterea productivității în zona euro a fost de doar 0,3% pe an între 1995 și 2003, ceea ce este considerabil mai puțin decât în S.U.A. (cu 2,8%), Marea Britanie (2,1%) sau Australia (2,6%). Pentru UE-15, dinamica a fost ceva mai înaltă în sectorul serviciilor de afaceri, de 0,7% pentru aceeași perioadă. În aceste condiții, productivitatea muncii pe persoană ocupată în România, pe ansamblul economiei, s-a situat la aproximativ 40% din media UE-25 în anul 2005 și în primul semestru al anului 2006. Deși cifra de afaceri/angajat este mult mai mică în România decât în țările UE-25, distribuția sectorială a acesteia urmează același tipar, cu cele mai mari câștiguri provenind din activități de comerț cu ridicata și cu amănuntul; reparații de vehicule cu motor, motociclete și bunuri personale și de gospodărie, urmate de transport, depozitare și comunicații.

În România, creșterea productivității muncii pe ansamblul economiei, evaluată prin prisma raportului PIB/ salariat, a fost de 6,1% în semestrul I al acestui an, reprezentând cel mai ridicat ritm de creștere de după 2000. Din analiza pe sectoare ale economiei naționale se remarcă faptul că cele mai importante sporuri de productivitate în România se înregistrează în construcții și agricultură, respectiv de 18,2% și 16,4%. Aceste activități au însă împreună o pondere de doar 9% în produsul intern brut. Dacă se corelează creșterea productivității cu contribuția ramurilor la crearea PIB, se poate afirma că rezultatele economice excepționale din primul semestru sunt în cea mai mare parte rezultatul creșterii cu 11% a productivității muncii în industrie (care are o pondere de 27% în PIB). Totuși, întreaga creștere a PIB din servicii s-a realizat în I semestru al anului 2006 în aceleași condiții de productivitate a activităților de servicii.

ii.) Evaluarea competitivității internaționale a activităților de servicii (nivelul 2 de analiză)

Ca urmare a persistenței problemelor de ordin statistic în legătură cu tranzacțiile internaționale cu servicii, numeroși specialiști, ca de pildă Karsenty (1999), Baker, Miozzo și Miles (2003) consideră că informațiile ce pot fi obținute din balanțele de plăți reprezintă doar aproximări ale comerțului cu servicii și oferă numai niște indicii pentru evaluarea acestuia.

În ciuda dificultăților statistice, analiza descriptivă ce urmează are rolul de a clarifica anumite aspecte legate de nivelul de competitivitate al unor activități de servicii din România, precum și de poziția acestora în comerțul internațional cu servicii.

Seriile de date utilizate sunt construite pe baza statisticilor UNCTAD și FMI, precum și ale Băncii Naționale și sunt structurate pe două mari categorii, în funcție de direcția fluxurilor comerciale, respectiv exporturi și importuri și pe 3 sub-sectoare de servicii, respectiv transporturi, turism și călătorii și alte servicii, conform conceptelor și definițiilor din Manualul Balanței de Plăți al FMI. De asemenea, datele se referă, din perspectivă geografică, la România, în raporturile sale comerciale cu țările UE-25 și cu restul lumii, iar din perspectivă temporală, la anii 2003 și 2004.

a. Analiza comerțului internațional cu servicii pe baza indicatorilor de competitivitate - poziția concurențială a României

Pe baza celor prezentate anterior în legătură cu variabilele utilizate pentru măsurarea variațiilor de competitivitate la nivelul economiilor naționale, vom identifica și examina transformările majore ce au avut loc în România în anii 2003 și 2004 în ceea ce privește competitivitatea internațională a activităților de servicii și capacitatea acestora de a pătrunde pe piața internațională.

Din analiza comparativă a distribuției sectoriale și geografice a cotelor de piață ale României în comerțul cu servicii putem deduce următoarele:

- pentru toate sub-sectoarele de servicii, România are o înclinație semnificativ mai mare spre exportul către UE-25 (valori mai mult decât duble pentru cele 3 sectoare);

cel mai mare decalaj apare pentru serviciile de turism (0.085 din comerțul mondial față de 0.235 din cel european);

- în ce privește evoluția cotei de piață, aceasta este diferită în relația cu UE, în sensul că, în timp ce România are o cotă în scădere din comerțul mondial cu „alte servicii”, aceasta este în creștere pronunțată în comerțul cu UE-25; România a înregistrat creșteri importante ale cotei de piață pentru serviciile de transport și, de asemenea, o evoluție defavorabilă în timp a serviciilor de turism;

- cea mai mare cotă de piață în exportul României revine serviciilor de transport, atât în comerțul mondial, cât și în cel european.

Din analiza structurii exporturilor României, putem concluziona că:

- distribuția sectorială este similară la nivel mondial și european;

- diferențele apar în termeni de rată de creștere a structurii exportului – în timp ce ponderea activităților incluse în categoria „alte servicii” crește în comerțul cu UE-25, scade în comerțul mondial; de asemenea, scăderea ponderii activităților de turism în exporturile către UE-25 este mai pronunțată.

Din analiza structurii importurilor României, se poate observa că:

- distribuția sectorială a acestora este, de asemenea, similară la nivel european și mondial;

- în timp ce, la nivel mondial, crește ponderea serviciilor de transport, în relația cu UE-25 aceasta este în scădere;

- importurile de turism din UE-25 scad într-un ritm mai lent decât cele mondiale, ceea ce demonstrează o preferință pentru destinații europene.

b. Matricele competitivității

Combinarea și agregarea diferită a variabilelor analizate anterior conduce la construcția „*matricelor de competitivitate*” care permit, pe de o parte, descrierea modelului de evoluție a comerțului internațional și european cu servicii al României și furnizează o serie de indicii cu privire la motivul pentru care sectoarele de servicii analizate se pot comporta diferit în relație cu piața mondială și cea europeană și, pe de altă parte, clasificarea activităților de servicii în funcție de nivelul lor de competitivitate, idee reflectată în tabelele 1, 2 și 3, unde țările și sectoarele au fost ordonate în funcție de criteriile prezentate.

Tabelul 1. Matricea competitivității cotei de piață

Matricea competitivității cotei de piață SERVICII DE TRANSPORT	STELE ÎN DECLIN:	STELE ÎN URCARE: România – lume România – UE-25
	ÎN RETRAGERE:	OPORTUNITĂȚI RATATE: UE-25
Matricea competitivității cotei de piață SERVICII DE TURISM ȘI CĂLĂTORII	STELE ÎN DECLIN:	STELE ÎN URCARE:
	ÎN RETRAGERE:	OPORTUNITĂȚI RATATE: România – lume România – UE-25 UE-25
Matricea competitivității cotei de piață ALTE SERVICII	STELE ÎN DECLIN:	STELE ÎN URCARE: România – UE-25 UE-25
	ÎN RETRAGERE:	OPORTUNITĂȚI RATATE: România – lume

Sursa: calcule proprii

Matricea competitivității cotei de piață (a se vedea tabelul 1) ilustrează faptul că:

- pentru serviciile de transport, România are o performanță superioară UE-25, a cărei cotă de piață la export scade, pe fondul unei importanțe crescute a serviciilor de transport în comerțul mondial. De asemenea, cota de piață a României în comerțul cu servicii de transport este în creștere, atât la nivel mondial, cât și pe relația cu UE-25, unde înclinația spre export este mai pronunțată;

- pentru serviciile de turism, atât România cât și UE-25 au o cotă de piață în scădere în comerțul mondial, pe fondul unei ușoare creșteri a acestei activități de servicii; scăderea cotei de piață este mai pronunțată pe relația România - UE-25;

- pentru categoria „alte servicii”, România, în relația cu Uniunea Europeană, precum și aceasta la rândul ei au o cotă de piață în evoluție pozitivă la export, pe fondul unei aprecieri a acestor activități; în plus, exportul de „alte servicii” se orientează cu precădere spre UE-25, pe relația România-lume fiind chiar în scădere. De asemenea, ritmul de creștere a exportului României de astfel de servicii către UE-25 este mult superior creșterii exporturilor UE-25.

Tabelul 2. Matricea competitivității structurii exportului

Matricea competitivității structurii exportului SERVICII DE TRANSPORT	STELE ÎN DECLIN: România – lume România – UE-25	STELE ÎN URCARE:
	ÎN RETRAGERE: UE-25	OPORTUNITĂȚI RATATE:

Matricea competitivității structurii exportului SERVICII DE TURISM ȘI CĂLĂTORII	STELE ÎN DECLIN:	STELE ÎN URCARE:
	ÎN RETRAGERE:	OPORTUNITĂȚI RATATE: UE-25 România – lume România – UE-25

Matricea competitivității structurii exportului ALTE SERVICII	STELE ÎN DECLIN: UE-25	STELE ÎN URCARE: România – UE-25
	ÎN RETRAGERE: România – lume	OPORTUNITĂȚI RATATE:

Sursa: calcule proprii

Matricea competitivității structurii exportului (a se vedea tabelul 2) ilustrează faptul că:

- serviciile de transport înregistrează un declin al dinamicii pe piața mondială; în timp ce țările UE-25 urmează tendința mondială și înregistrează, la rândul lor, scăderi de venituri din export, în România crește importanța serviciilor de transport ca sursă de generare de încasări valutare, atât pe relația cu UE-25, cât și, mai ales, la nivel mondial;

- pentru serviciile de turism, situația este similară la nivelul României și UE-25, în sensul că, în timp ce piața mondială a acestor activități este în creștere, ponderea lor în încasările valutare scade; diminuarea ponderii este mai semnificativă pe relația România – UE-25;

- pentru categoria „alte servicii”, situația este oarecum contradictorie – în timp ce ponderea acestor activități este în scădere la nivel mondial, generând rezultate de tipul „stele în declin” sau „în retragere” pentru analiza pe relațiile România – lume și UE-25 – lume, ponderea lor este în creștere în UE-25, determinând obținerea, pentru România, a unei clasificări de tip „stele în urcare”;

Tabelul 3. Matricea competitivității indicelui de specializare

Matricea competitivității indicelui de specializare SERVICII DE TRANSPORT	STELE ÎN DECLIN: România – lume România – UE-25	STELE ÎN URCARE:
	ÎN RETRAGERE: UE-25	OPORTUNITĂȚI RATATE:

Matricea competitivității indicelui de specializare SERVICII DE TURISM ȘI CĂLĂTORII	STELE ÎN DECLIN:	STELE ÎN URCARE:
	ÎN RETRAGERE:	OPORTUNITĂȚI RATATE: România – lume România – UE-25 UE-25

Matricea competitivității indicelui de specializare ALTE SERVICII	STELE ÎN DECLIN: UE-25	STELE ÎN URCARE: România – UE-25
	ÎN RETRAGERE: România – lume	OPORTUNITĂȚI RATATE:

Sursa: calcule proprii

Matricea competitivității indicelui de specializare (a se vedea tabelul 3) ilustrează faptul că:

- pentru serviciile de transport, România are un avantaj comparativ revelat, atât la nivel mondial, cât și pe relația cu țările UE-25; valoarea indicelui avantajului comparativ revelat este superioară pe relația România-lume, ceea ce demonstrează un grad comparativ mai redus de specializare în comerțul cu astfel de servicii către UE-25; este important de menționat faptul că importanța relativă a activităților de transport la nivel mondial scade, precum și specializarea UE-25 în astfel de servicii.

- pentru serviciile de turism, gradul de specializare este în scădere, în contextul în care piața mondială a acestor servicii este în dezvoltare; de asemenea, indicele de specializare a României este superior pe relația UE-25.

- pentru categoria „alte servicii”, în timp ce contextul internațional este defavorabil, apare o creștere a gradului de specializare în exportul acestor servicii pentru UE-25 și România și deturnare de comerț cu aceste servicii dinspre celelalte țări ale lumii către statele membre UE-25 și de asemenea, crește importanța acestor activități în

comerțul internațional al UE-25, precum și gradul de specializare a României pe relația UE-25, într-un ritm superior.

În concluzie:

1. În ciuda eforturilor întreprinse de către instituțiile internaționale pentru îmbunătățirea disponibilității și accesului la informații statistice cu privire la sectorul de servicii, persistă încă dificultățile în obținerea de serii de date relevante.

2. Lipsa de informații este mai acută pentru serviciile de transport și pentru cele turistice. Ca urmare a ponderii semnificative a celor două sub-sectoare în comerțul internațional cu servicii, aceste deficiențe fac dificilă orice cercetare. Acesta este motivul pentru care în lucrarea de față nu s-au analizat informații cu grad mai mare de detaliere în legătură cu cele două segmente de servicii.

3. Pornind de la evoluția importurilor mondiale de servicii, a fost prezentată o abordare tridimensională a competitivității în domeniul serviciilor: prin cota pe piața exporturilor unui anumit sector deținută de fiecare țară analizată, prin observarea modificării structurii exporturilor și prin evoluția gradului de specializare a unei țări în comerțul internațional cu servicii.

Această metodă a permis construirea unui sistem de matrice care permite clasificarea sectoarelor de servicii analizate în funcție de gradul lor de competitivitate.

4. Efectele de ordin macroeconomic ce rezultă din creșterea cotei deținută de o anumită țară în exporturile internaționale, din modificarea structurii exporturilor sau a gradului de specializare depind de evoluția economiei mondiale pe de o parte, precum și de cea a sectoarelor analizate în raport cu aceasta, pe de altă parte.

5. Prin aplicarea metodologiei de evaluare a competitivității internaționale a activităților de servicii pe cazul României a rezultat că aceasta are un potențial de specializare în servicii de transport („stea în declin”), cu un avantaj comparativ revelat în creștere, pe fondul unei evoluții defavorabile a acestei activități, atât pe plan mondial, cât și în UE-25 și, mai important, câștigă teren pe piața „altor servicii” („stea în urcare”), obținând un avantaj comparativ revelat în anul 2004 pentru comerțul cu aceste servicii pe relația UE-25, pe fondul unei evoluții favorabile în UE. Deci, cea mai bună poziționare a României în comerțul cu servicii pe relația UE-25 este obținută pentru sub-sectorul „alte servicii”.

Bibliografie:

Baker, P., Miozzo, M. și Miles, I. (2003), *The internationalization of European services: what can data on international services tell us?*, în Miozzo, M. and Miles, I., (ed.): *Internationalization, technology and services*, Edward Elgar Publishing.

De la Guardia, C., Molero, J., Valadez, P. (2004), *International Competitiveness in Services in Some European Countries: Basic Facts and a Preliminary Attempt of Interpretation*, lucrare prezentată la workshop-ul SETI, Bruges

European Commission (1997), *The competitiveness of European Industry*, Luxembourg

Fonfría, A., C. Díaz de la Guardia, I. Alvarez (2002), *The Role of the Technology and Competitiveness Policies: A Technology Gap Approach*, The Journal of Interdisciplinary Economics, Vol. 13

Hoekman, B. și Mattoo, A. (1999), *Services, Economic Development and the Next Round of Negotiations on Services*, Journal of International Development, Vol. 12.

Hoekman, B. și Primo Braga, C. (1997), *Protection and Trade in Services: A Survey*, Open Economic Review, n° 8

Hufbauer, G. și Warren, T. (1999), *The Globalization of Services? What Has Happened? What Are the Implications?*, Mimeo

Mandeng, O (1991), *International competitiveness and international specialization*, Eclac Review, N° 45, December

O.E.C.D. (2001), *GATS: The Case for Open Services Markets*, Paris.

O.E.C.D. (2001), *Innovation and Productivity in Services*, Paris.

Paul Krugman (1994), *Competitiveness: A dangerous obsession*, in Foreign Affairs, March/April.

RUBALCABA, L. și CUADRADO, J. (2001), *Internationalisation of service industries: A comparative approach*, Working paper 4/2001, SERVILAB.

Triplett, J. și Bosworth, B. (2000), *Productivity in the Services Sector*, Brooking Economic Papers, January, Brookings Institution.

World Economic Forum, rapoarte anuale.